

EUROPSKA UNIJA I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Milković, Igor

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:544685>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-06**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

Igor Milković

EUROPSKA UNIJA I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Završni rad

Šibenik, 2016.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU

UPRAVNI STUDIJ

PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

EUROPSKA UNIJA I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

Završni rad

Kolegij: Pravo međunarodnih organizacija

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, pred.

Student: Igor Milković

Matični broj studenta: 0284002231

Šibenik, rujan 2016.

SADRŽAJ:

1.	UVOD.....	1
2.	IDEJA O EUROPSKOJ UNIJI.....	3
2.1.	ŠTO JE EUROPSKA UNIJA	4
2.2.	POVIJEST EUROPSKE INTEGRACIJE	4
2.2.1.	PROŠIRENJA EUROPSKE UNIJE	8
2.3.	INSTITUCIJE EUROPSKE UNIJE	9
2.3.1.	VIJEĆE EUROPSKE UNIJE.....	11
2.3.2.	EUROPSKO VIJEĆE.....	12
2.3.3.	EUROPSKA KOMISIJA	13
2.3.4.	EUROPSKO PARLAMENT.....	13
2.3.5.	SUD PRAVDE EUROPSKE UNIJE	14
2.3.6.	OSTALA TIJELA EUROPSKE UNIJE	14
2.4.	PRISTUPANJE HRVATSKE EUROPSKOJ UNIJI	15
3.	POLITIKA LJUDSKIH PRAVA U EUROPSKOJ UNIJI	17
3.1.	EUROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA I TEMELJNIM SLOBODAMA	18
3.2.	POVELJA O TEMELJNIM PRAVIMA U EUROPSKOJ UNIJI	19
3.3.	SADRŽAJ POVELJE O TEMELJNIM PRAVIMA U EUROPSKOJ UNIJI	20
3.3.1.	DOSTOJANSTVO	20
3.3.2.	SLOBODE	21
3.3.3.	JEDNAKOST.....	22

3.3.4. SOLIDARNOST	23
3.3.5. PRAVA DRŽAVLJANA UNIJE.....	24
3.3.6. PRAVIČAN POSTUPAK.....	25
3.3.7. OPĆE ODREDBE	25
3.4. ODNOS POVELJE I KONVENCIJE	26
4. ZAKLJUČAK.....	27
5. LITERATURA	29

EUROPSKA UNIJA I ZAŠTITA LJUDSKIH PRAVA

IGOR MILKOVIĆ

Don Krste Stošića 7, Knin, igor.milkovic@hotmail.com

Ovaj rad posvećen je Europskoj uniji, te zaštiti ljudskih prava unutar nje. Najprije je rečeno nešto o ideji europskog zajedništva, od samih početaka pa sve do nastanka Europske unije kakvu danas poznajemo. Opisan je proces europske integracije, te način funkcioniranja same Unije kroz različite institucije i tijela. Također je opisan hrvatski put u Europsku uniju. Drugi dio rada bavi se politikom ljudskih prava u Europi od kraj Drugog svjetskog rata do danas. Objašnjen je put usvajanja Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, a zatim i Povelje o temeljnim ljudskim pravima u Europskoj uniji. Detaljno je iznesen sadržaj Povelje po glavama, te je na kraju uspoređen njezin odnos s Konvencijom.

(29 stranica / 0 slika / 0 tablica / 0 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: Knjižnici Veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: Europa, Europska unija, Povelja, ljudska prava, slobode.

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić, pred.

Rad je prihvaćen za obranu: 22.9.2016.

EUROPEAN UNION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS

IGOR MILKOVIĆ

Don Krste Stošića 7, Knin, igor.milkovic@hotmail.com

This paper analyses the European union and protection of human rights within its territory. The introduction covers the general idea of European community from early beginnings until the forming and developing of European union in its current state. I described the process of European integration, the concept of its functioning through different institutions and sectors, as well as Croatia's path to the European community. The second chapter refers to the politics of human rights in European union from the end of World War II until today. I described the process of adopting European convention for the protection of human rights and fundamental freedoms, as well as Charter of fundamental rights of the European union. I included the detailed description of Charter's content and compared its concept and purpose to the Convention for the protection of human rights.

(29 pages / 0 figures / 0 tables / 0 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: Library of Polytechnic in Šibenik

Keywords: Europe, European union, Charter, human rights, fundamental freedoms,

Supervisor: Ph.D. Ljubo Runjić, Lecturer

Paper accepted: 22.9.2016.

1. UVOD

„Zabraniti ljudima njihova ljudska prava, znači staviti na test njihovu ljudskost.“

Nelson Mandela

Ideja ujedinjene Europe, seže još u XVII. stoljeće, ali je tek razdoblje nakon Drugog svjetskog rata pokrenulo ozbiljnu inicijativu za ujedinjenjem. Strašna razaranja i posljedice koje je ostavio Drugi svjetski rat, bili su nemjerljivi. Više stotina milijuna ljudi je stradalo, mnoga prava i slobode, svakog pojedinca bila su pogažena. To je bio povod da politički lideri na svjetskoj razini zaštite osnovna ljudska prava. Zadatak su izvršili Ujedinjeni narodi, kao međunarodna organizacija s najvećim brojem članova. Godine 1948. donijeli su Opću deklaraciju o ljudskim pravima, gdje su prvi puta bila potvrđena, ali i samo pobrojana temeljna ljudska prava i slobode svakog čovjeka. Međutim Deklaracija nije osiguravala nikakvu pravnu zaštitu na međunarodnoj razini. Taj nedostatak ubrzo je uočila Europa, te je pod utjecajem novih ideja osnovana prva poslijeratna politička nevladina međunarodna organizacija – Vijeće Europe, s ciljem osiguranja i zaštite ljudskih prava i sloboda. Vijeće Europe je 1950. godine donijelo Europsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, te osnovalo Sud za ljudska prava u Strasbourgu. Pedesete godine XX. stoljeća osim na području zaštite ljudskih prava u Europi, značajne su i za prvo europsko ujedinjenje, te stvaranje prve zajednice – Europska zajednica za ugljen i čelik (EZUČ) 1951. godine između šest država. Suradnja se kasnije proširila i na druga područja te je 1957. godine nastala Europska ekonomska zajednica (EEZ). U to vrijeme dok su građani europskih zemalja još uvijek liječili rane kao posljedice rata i gradili međusobni suživot, te bilo kakvu suradnju smatrali nezamislivom, politički lideri pokazali su hrabrost i odlučnost u borbi za bolje sutra. Osnovna ideja EEZ-a bila je zajedničko tržište pa su ukinute carine među državama članicama. Zajedničko tržište ubrzo je olakšalo život ljudi u Zajednici, što su prepoznale i druge susjedne države, te i same pristupile EEZ-u. Zajednica se tijekom godina mijenjala, a i članice su postale povezanije, te je 1992. godine odlučeno da promijeni ime u Europska unija, što je i učinjeno 1. studenog 1993. godine kada je i formalno uspostavljena Europska unija (EU). S druge strane, postojala je još uvijek i podjela unutar Europe, između istoka i zapada. Iako zemlje nisu bile u ratu, postojalo je veliko neslaganje, te one nisu međusobno

suradivale, pa je takva podjela često opisivana kao „željezna zavjesa“. Mnoga mjesta dijelila je granica u obliku zida ili žice, poput one u Berlinu. Berlinski zid konačno je srušen 1989. godine te je ujedinjena Njemačka, a s njim je i prestajala postojati „željezna zavjesa“. Narodi istočnih zemalja Europe, izabrali su nove vođe i ukinuli nedemokratske sustave. Te zemlje su sebe vidjele dijelom europske obitelji, te se stvorio dugačak red zemalja kandidatkinja. Europska unije je stoga odredila standarde, koje svaka nova članica mora zadovoljiti kako bi uspješno sudjelovala u zajednici. Tako se država prije nego se priključi EU, mora obvezati da će se pridržavati temeljnih načela slobode, demokracije, poštivanja ljudskih prava i vladavine prava.

Tijekom godina je Unija imala nekoliko proširenja, a ipak se najznačajnijim smatra ono 2004. godine, ujedno i najveće proširenje kojim su ponovno povezani istočni i zapadni dijelovi Europe. Od početnih šest članica, Europska unija danas broji njih 28, te je i dalje otvoren put zemljama Europe, koje još nisu a teže tome da postanu dijelom europske obitelji.

2. IDEJA O EUROPSKOJ UNIJI

Europska unija kakvu danas poznajemo i u kojoj živimo, nastala je nizom povijesnih događaja i zahvaljujući predvodnicima vizionarima. Poznavanje povijesnog slijeda važnih događaja presudno je za razumijevanje onoga što Europska unija danas predstavlja, sve ono pozitivno, kao i njezine manjkavosti, ali i za sagledavanje njezinog daljnjeg razvoja.

Osnivači Europske unije (R. Schuman, J. Monnet, K. Adenauer, W. Churchill i dr.) vjerovali su u iste ideale, ujedinjenu Europu mira i blagostanja. Cilj osnivanja Europske unije bio je sprječavanje učestalih međusjedskih ratova, koji su bili na vrhuncu tijekom Drugog svjetskog rata. Upravo nakon završetka rata započeo je do tada nepoznat, novi oblik povezivanja i suradnje pojedinih europskih država, nazvan integracija. Osnovna karakteristika integracije jest da ona predstavlja kontinuirani povijesni proces koji traje već 70-ak godina, nastavlja se danas i nastavljat će se u budućnosti.

2.1. Što je Europska unija

Europska unija je jedinstvena međuvladina i nadnacionalna zajednica europskih država, nastala kao rezultat procesa suradnje i integracije koji je započeo 1951. godine između šest država. To je zajednica demokratskih europskih država koje su odlučile zajedno raditi u svrhu zajedničkog mira i blagostanja. Njene države članice osnovale su zajedničke institucije kojima prenose dio svog suvereniteta, tako da odluke o pojedinim pitanjima od zajedničkog interesa mogu biti demokratski donesene na europskoj razini.

Iako je Europa kontinent s puno različitih jezika i tradicija, postoji nešto što je čini jedinstvenom, a to su zajedničke vrijednosti poput demokracije, slobode i socijalne pravde. Europska unija čuva i njeguje te vrijednosti, te se zalaže za suradnju među narodima Europe, naglašavajući zajedništvo, ali uz očuvanje raznolikosti. Tako svaki narod Europske unije može uživati u onome što je različito i specifično u vezi njihove države, ali i u onome što im je zajedničko kao Europljanima,

Europska unija je osnovana nakon Drugog svjetskog rata, poticanjem gospodarske suradnje, vjerujući kako zemlje koje međusobno trguju i koje su gospodarski ovisne jedna o drugoj ne ulaze u međusobne sukobe. Ono što je započelo kao gospodarska unija razvilo se u

organizaciju koja obuhvaća brojna područja politika od zaštite okoliša, zdravstva, preko vanjskih poslova i sigurnosti do pravosuđa i migracija.

Europska unija se temelji na vladavini prava, a njezino djelovanje na različitim ugovorima, u kojima demokratski odlučuju sve njezine članice.

Upravljanje Europskom unijom se temelji na načelu predstavničke demokracije. Europski parlament izravno predstavlja građane na razini Europske unije, a države članice imaju predstavnike u Europskom vijeću i Vijeću Europske unije.

U Europskoj uniji više od pola stoljeća vladaju mir, stabilnost i blagostanje i poboljšan je životni standard.

Formalno je uspostavljena 1. studenog 1993. godine stupanjem na snagu Ugovora o Europskoj uniji (Ugovor iz Maastrichta).

2.2. Povijest europske integracije

Iako se ideja o ujedinjenju u Europi javlja još i u XVII. stoljeću, od početka same ideje do njezine realizacije trebalo je proći vremena, kako bi se stvorili uvjeti za njeno prihvaćanje. Trebalo je vremena da bi se shvatilo kako proces izgradnje ujedinjene Europe može postati sredstvom uspostave trajnog mira i stabilnosti u Europi.

Stoljećima su europske države međusobno ratovala boreći se za samoodržanje i prevlast, želeći zaštititi nacionalne interese. Nakon dva svjetska rata i ogromnih razaranja pokazana je konačno sva destruktivnost u ustrajanju na vođenju usko nacionalnih politika. Umjesto toga počelo je sazrijevati uvjerenje da se nacionalni interesi mogu trajnije i kvalitetnije zaštititi međusobnom suradnjom europskih država ali i djelomičnim ograničenjem suvereniteta svake od njih u korist zajedničkih ciljeva. Tek nakon Drugog svjetskog rata stvorili su se uvjeti za ozbiljnije ujedinjavanje europskih zemalja. Drugi svjetski rat nanio je nemjerljivu materijalnu štetu, izazvao smrt više desetaka milijuna ljudi, ogromni val izbjeglica, te oslabio gospodarstvo svih zaraćenih zemalja. Odmah po završetku rata došlo je do ideoloških i interesnih podjela u Europi, te je ona podijeljena na dva suparnička politička, ekonomska i vojna bloka. S jedne strane SSSR i zemlje okupljene oko njega, a s druge strane zemlje

zapadne Europe. Više od 40 godina trajalo je razdoblje odmjeravanja snaga između ta dva bloka, poznato pod nazivom „doba hladnog rata“.

U prvim poslijeratnim godinama zemlje zapadne Europe bile su zaokupljene osmišljavanjem politike koja bi omogućila što brže pokretanje i razvijanje razorenih nacionalnih gospodarstava. Osim toga gledale su kako da što više ojačaju kako bi se zaštitile i osigurale nacionalnu sigurnost od vojne snage SSSR-a. Nova politička strategija zemalja zapadne Europe, temeljila se na dva načela, oslanjanje na pomoć i suradnju sa SAD-om i međusobnu suradnju europskih država. General George Marshall, državni tajnik predsjednika SAD-a Harrya S. Trumana, izradio je u lipnju 1947. godine Program europske obnove ili Marshallov plan ekonomske pomoći. Ovaj četverogodišnji plan novčane pomoći bio je namijenjen za 16 zemalja.

Sve više je sazrijevalo uvjerenje da je međunarodni mir i sigurnost moguće postići samo u tijesnoj međusobnoj suradnji, odnosno ujedinjenju oko postizanja zajedničkih ciljeva. Tome su bitno doprinijeli bipolarizacija Europe i vojna i ekonomska oslabiljenost zapadnoeuropskih država radi straha od moguće opasnosti koja je dolazila s istoka Europe. Novo zajedništvo temeljilo se na dva elementa: zajednica bi morala osigurati državama da kroz međusobnu suradnju ostvaruju zajednički postavljene ciljeve koji su izraz i određenih specifično nacionalnih interesa članica, te da na razini zajednice mora postojati mehanizam za provedbu dogovorenih zajedničkih akcija. Da bi se postiglo ovo drugo, svaka država članica trebala bi prenijeti na tijela takve nove zajednice europskih država, dio svojih suverenih prava, da smostalno odlučuje o pojedinim pitanjima, odnosno da djelomično ograniči svoj suverenitet u korist zajednice. Tijela zajednice bi odlučivala u ime i umjesto država članica u svim područjima za koja bi članice dogovorno prenijele svoje suvereno pravo odlučivanja.

U drugoj polovici četrdesetih godina XX. stoljeća, ideja o europskoj suradnji i zajedništvu zadobila je široku javnu i političku potporu. Osim političara različitih uvjerenja, potporu su davali intelektualci, razni javni djelatnici, obični građani i brojne druge interesne skupine. Najglasniji u tome bili su Jean Monnet, Robert Schuman i Paul Henry Spaak, koji su bili za postupnu integraciju po pojedinim sektorima s konačnim ciljem ostvarenja Europske unije. U svibnju 1948. godine u Haagu je od strane pobornika ideje o europskom ujedinjavanju organiziran Europski kongres. Kongresom je predsjedao Winston Churchill, a sudjelovalo je oko 700 delegata iz 16 država. U zaključcima s kongresa apeliralo se na države da što prije

osnuju jedno predstavničko tijelo svih europskih država kao i jedan međunarodni stalni sud, koji bi se bavio zaštitom ljudskih prava.

Prvi konkretni rezultat haških rasprava, dogodio se u svibnju 1949. godine, osnivanjem političke međunarodne vladine organizacije „Vijeće Europe“ sa sjedištem u Strasbourgu. Osnovano je sa ciljem da promovira europsko zajedništvo i ljudska prava. Vijeće Europe dalo je ogroman doprinos promicanju svijesti o ljudskim pravima i njihovoj zaštiti u Europi.

Godine 1950. Vijeće Europe donijelo je Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja jamči temeljna ljudska prava, zaštitu osobnih sloboda, sudska postupovna prava i posebna prava. Uz Vijeće osnovan je prvi stalni međunarodni sud, Europski sud za ljudska prava, također sa sjedištem u Strasbourgu. Jean Monnet je razmišljao što učiniti da se razaranja i strahote Drugog svjetskog rata ne ponove. Dvije stvari potrebne su svakoj zemlji kako bi mogla započeti rat, a to su željezo za proizvodnju čelika, u konačnici oružja, bombi i tenkova, te ugljen za osiguravanje energije za tvornice i željeznice. S obzirom na količinu željeza i čelika, europske države su izrađivale oružje i lako ulazile u ratove. Tragom te ideje i razočaran ograničenim dometom Vijeća Europe, razradio je ideju o osnivanju triju supranacionalnih institucija za tri različita sektora, početkom 50-ih godina. To su Europska zajednica za ugljen i čelik, Europska obrambena zajednica i Europska politička zajednica.

Robert Schuman je 1950. godine objavio ideju o osnivanju Europske zajednice za ugljen i čelik tzv. „Schumanov plan“. Iskoristio je okolnost neučinkovitosti visoke vlasti i strah Francuske od ponovnog jačanja Njemačke, te je dobio Francusku podršku da predloži Njemačkom predstavniku Konradu Adenaueru. Osnivanje zajedničke međunarodne institucije sa supranacionalnim ovlastima, koja bi upravljala proizvodnjom i prodajom ugljena i čelika iz Ruhra. Suradnja se mogla ostvariti jedino prihvaćanjem zajedničke deklaracije, kojom bi Francuska i Njemačka bile spremne dio svog nacionalnog suvereniteta povjeriti nadnacionalnoj organizaciji, što je postalo osnovno načelo europskog ujedinjenja. U Schumanovoj deklaraciji potpisanoj 9. svibnja 1950. godine, zacrtana je osnovna svrha takvog nadnacionalnog uređenja država. Ona navodi da se između Francuske i Njemačke treba uspostaviti trajni mir, da nova zajednica treba biti otvorena prema svim demokratskim državama Europe, da zajedničko upravljanje proizvodnjom željeza i čelika treba podupirati i osigurati gospodarsku obnovu, te da su ciljevi nove zajednice mir, blagostanje i gospodarski uspjeh. Schumanova deklaracija dobila je podršku pa je 1951. godine sklapanjem ugovora u

Parizu nastala Europska zajednica za ugljen i čelik. Projektu su se pridružile i Italija, Belgija, Nizozemska i Luksemburg. Zadatak joj je bio osigurati slobodnu trgovinu ugljena i čelika, zaštititi proizvodnju te regulirati konkurenciju.

Zajednica je imala razrađenu institucionalnu strukturu koja se sastojala od:

1. VISOKE VLASTI – organizirane na supranacionalnom načelu.
2. VIJEĆA MINISTARA – organiziranog na načelu međuvladine suradnje.
3. SUDA – koji je rješavao sporove proizašle iz Pariškog ugovora.
4. PREDSTAVNIČKE SKUPINE – koje imaju konzultativnu i nadzornu funkciju.

Zajednica je djelovala samostalno sve do Ugovora iz Maastrichta 1991. godine.

Dan potpisivanja Schumanove deklaracije, svake se godine slavi u svim državama članicama kao dan rođenja Unije.

Osim EZUČ-a, suradnja se proširila i na druga područja, te je šest država članica 25. ožujka 1957. godine u Rimu, potpisala dva nova ugovora kojima su nastale:

1. EUROPSKA EKONOMSKA ZAJEDNICA (EEZ), kojom su se trebala ostvariti dva važna koraka na putu ekonomske integracije europskih država, stvaranje carinske unije i potom zajedničkog tržišta između potpisanog ugovora.
2. EUROPSKA ZAJEDNICA ZA ATOMSKU ENERGIJU (EURATOM), u čiju se proizvodnju polagalo velike nade. Osnovano je sa zadatkom unaprijeđenja suradnje i razvoj atomske energije, za miroljubive i gospodarske svrhe.

EEZ je uspostavila vlastita izvršna tijela, putem kojih je ostvarivala svoje zadatke. To su: Vijeće ministara, Komisija, Skupština zastupnika i Sud pravde.

Zajedničko tržište ubrzo je olakšalo život ljudi u EEZ. Kvaliteta života se poboljšala, građani su imali više novca i hrane, a roba u trgovinama bila je dostupnija. Druge susjedne države koje nisu bile članice EEZ-a su tijekom 60-ih godina XX. stoljeća to prepoznale i ubrzo počele tražiti načine kako da postanu dio zajednice.

2.2.1. Proširenje Europske unije

Europska zajednica je u 70-im i 80-im godinama udvostručila svoj broj članica. Godine 1973. Velika Britanija, Danska i Irska ušle su u članstvo, slijedila je Grčka 1981. godine te Španjolska i Portugal. Bio je to pouzdan pokazatelj da je proces europskog integriranja na dobrom putu. Drugo i treće proširenje pokazalo je kako i relativno siromašne zemlje mogu biti uključene u zajednicu ako prihvate sve propise. Tijekom godina zajednica se mijenjala i radilo se na mnoštvu drugih pitanja osim zajedničkog tržišta, primjerice na zaštiti okoliša, izgradnji željeznica i boljih cesta kroz Europu. Većina država ukinula je međusobnu provjeru putovnica na granicama radi lakšeg kretanja. Državljeni bilo koje zemlje članice mogle su slobodno promijeniti državu, te se preseliti i zaposliti u drugoj državi članici. Bogatije zemlje pomagale su tada siromašnim državama poput Grčke i Španjolske da se razviju.

Zajednica je postala toliko drugačija u odnosu na svoj početak, da je kod većine država došlo do sazrijevanja ideje da se krene u stvaranje još jače i snažnije političke unije. Na summitu u Maastrichtu 9.-10. prosinca 1991. godine donesen je ugovor o osnutku Europske unije. Ugovor je potpisan 7. veljače 1992. godine, a na snagu je stupio 1. studenog 1993. godine, kada je formalno uspostavljena Europska unija (EU).

Treće proširenje u okviru Europske unije dogodilo se 1995. godine kada su pristupile Austrija, Finska i Švedska.

Dok su s jedne strane zemlje Europske unije uživale prava i povlastice koje im je osiguravala unija, stanje izvan njezinih granica značajno se promijenilo. Do 1989. godine postojala je podjela između istoka i zapada. Iako države nisu bile međusobno u ratu, nisu ni međusobno surađivale i postojalo je veliko neslaganje među njima. Mnoga mjesta dijelila je granica u obliku ograde ili zida, poput onog u Berlinu, koji je razdvajao Njemačku na dva dijela. Godine 1989. Berlinski zid je srušen i s time je prestajala postojati „željezna zavjesa“, sukobi su prekinuti, a Njemačka je ponovno ujedinjena.

Zemlje istočne Europe izabrale su nove vlade koje su ukinule stroge nedemokratske sustave. Ubrzo nakon toga nastao je dugački red država kandidatkinja koje su čekale da postanu članice Europske unije i koje su sebe vidjele dijelom europske obitelji. Europska unija odredila je standarde koje svaka nova članica mora zadovoljiti kako bi uspješno sudjelovala u zajednici, te kako širenje unije na istok nebi ugrozio do tada postignuto, i kako jake ekonomije država članica ne bi ugrozile mlade tržišne ekonomije istočnoeuropskih zemalja.

Svaka država prije nego što se može priključiti Europskoj uniji, mora se obvezati da će se pridržavati temeljnih načela slobode, demokracije, poštivanja ljudskih prava i vladavine prava. Država koja želi postati članicom unije, mora dokazati da ima tržišno gospodarstvo koje funkcionira i u kojem svi imaju jednake ekonomske mogućnosti. Također, država se mora obvezati na usvajanje cjelokupne pravne stečevine Europske unije. Ti standardi su definirani na sastanku Europskog vijeća 1993. godine u Kopenhagenu tzv. „Kopenhaški kriteriji“. Na zasjedanju Europskog vijeća u Madridu u prosincu 1995. godine, zaključeno je da provedbu svih reformi mora pratiti i odgovarajuće administrativno ustrojstvo kako bi se osigurala uspješna provedba. Tako je uspostavljen tzv. „Madridski kriterij“, kao četvrti kriterij, koji je preduvjet za članstvo.

Države kandidatkinje naporno su radile na svim tim stvarima i uskoro je Europska unija proširena za još deset članica, to su Cipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovačka i Slovenija koje su pristupile uniji 1. svibnja 2004. godine. To je najveći broj država koji je pristupio Europskoj uniji u isto vrijeme, a time su ponovno povezani istočni i zapadni dijelovi Europe.

Broj članica je porastao na 27, pristupanjem Bugarske i Rumunjske 1. siječnja 2007. godine, Hrvatska kao 28. članica europske obitelji pridružila se 1. srpnja 2013. godine.

2.3. Institucije Europske unije

Zemlje članice Europske unije ostaju nezavisne i suverene, ali i ujedinjuju svoje suverenitete i tako stječu puno veću snagu i utjecaj. U praksi to znači da one dio svojih ovlasti za donošenje odluka prenose na zajedničke institucije, tako da odluke o određenim pitanjima mogu biti donesene demokratski na europskoj razini.

Europske zajednice su u početku imale složen sustav institucija, te je svaka imala vlastita izvršna tijela, a zajednički su im bili samo Skupština predstavnika (kasnije preimenovana u Europski parlament) i Sud pravde. Godine 1965. sklapanjem Ugovora o spajanju tijela Zajednica, formalizirajući već ranije postignuti dogovor o spajanju izvršnih tijela zajednica. Potvrda ovog ugovora u državama članicama odgodila je početak njegove primjene do 1967. godine i od tada postoji samo jedna Komisija i jedno Vijeće ministara za sve tri zajednice.

Najvažnija tijela u Europskoj uniji su:

- Europski parlament (EP)
- Vijeće EU (VEU)
- Europska komisija (EK)
- Europsko vijeće (EV)
- Sud pravde EU (SP)
- Revizorski sud (RS)
- Europska središnja banka (ESB)

Uz navedene institucije poslovima vezanim uz funkcioniranje država članica Europske unije bave se i Ekonomski i socijalni odbor, Odbor regija, Europska investicijska banka i Europska banka za obnovu i razvoj. Svako od navedenih tijela i institucija ima na početku donekle različitu ulogu u promicanju interesa Zajednica.

Europska komisija ima najveći stupanj neovisnosti od interesa država članica i u svom radu vodi računa o zajedničkom interesu zajednica (slično vrijedi i za Revizorski sud). Sud Europske unije ima neovisnu poziciju i dužan je jedino štiti pravo zajednica EU u tumačenju i primjeni ugovora i drugih propisa Zajednice Europske unije. Vijeće EU ima dvojnju ulogu, s jedne strane to je tijelo Zajednica unije te je dužno voditi računa o zajedničkim interesima, a s druge strane i tijelo u kojem predstavnici vlasti država članica promiču i štite vlastite nacionalne interese. Europski parlament je zastupničko tijelo predstavnika naroda država članica koji djeluje slobodno.

Funkcionalni odnos unutar sustava institucija Zajednica unije je takav, da se raspodjela nadležnosti između pojedinih tijela samo u osnovi temelji na trodiobi vlasti (zakonodavna, izvršna i sudbena). Dioba vlasti u Zajednici uvelike ne odgovara podjeli vlasti u nacionalnim državama, prvenstveno jer su temelj Zajednica države članice i njihovi interesi, a ti se državni interesi najbolje štite putem vlastitih predstavnika u Vijeću EU-a. U početku su se odluke na razini Zajednica donosile samo u Vijeću ministara (danas vijeće EU-a), ali radi

nedemokracičnosti takvog načina odlučivanja, postupno se zakonodavna ovlast počela širiti i na Europski parlament.

Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora, u većini slučajeva zakonodavnu ovlast vrše zajednički Vijeće EU-a i Europski parlament. Izvršnu ovlast imaju Europska komisija i donekle Vijeće EU-a, a pravosudnu funkciju obnaša samo Sud EU-a.

Sjedište svih institucija određeno je u Odluci iz 1992. godine, donesenoj na temelju Ugovora o spajanju, odluka je održavala žestoku borbu država članica da zadrže što više tijela Zajednice EU na svom teritoriju. Sukladno odluci, Vijeće (ministara) i Europska komisija imaju sjedište u Bruxellesu, dok u travnju, lipnju i listopadu Vijeće zasjeda u Luxemburgu. Sjedište Europskog parlamenta je u Strasbourgu, gdje se održavaju redovna godišnja zasjedanja. Posebne plenarne sjednice i zasjedanje odbora Parlamenta odvijaju se u Bruxellesu. U Luxemburgu je glavno tajništvo Parlamenta, gdje svoje sjedište imaju i Europski sud i Revizorski sud, ali i Ekonomski i socijalni odbor te Odbor za regije. Europska središnja banka ima sjedište u Frankfurtu na Majni, a Europske banke za obnovu i razvoj u Londonu.

2.3.1. Vijeće Europske unije

Vijeće Europske unije još uvijek se naziva i Vijećem ministara (raniji naziv za isto tijelo država članica EZ-a). Naziv je promijenjen stupanjem na snagu Ugovora iz Maastrichta. Mnogi su ga smatrali „srcem odlučivanja“ u Europskoj uniji, jer povijesno gledano, to je mjesto na kojem su se donosile zakonodavne odluke u Zajednicama i u EU. Sastoji se od ministara država članica, te je poveznica između članica. To je mjesto gdje se najučinkovitije uspostavlja suradnja i dogovori između vlada država članica. U vijeću se obično donose takve odluke, koje su rezultat s jedne strane zauzimanja država članica za zaštitu vlastitih državnih interesa, a s druge strane i želje da se definiraju zajednički interesi svih država članica. Ministarski sastav vijeća EU-a se mijenja ovisno o temi koja se raspravlja, primjerice kada se raspravlja o ekologiji, zasjedaju ministri zaduženi za ekologiju. U početku se Vijeće ministara sastojalo od ministara vanjskih poslova šest članica i bavilo se općom politikom i koordinacijom između članica, te članica i Zajednice. S obzirom na brojnost pitanja i tema koje su rješavani, članice su uvele praksu da za specifična područja šalju na sjednicu Vijeća ministra zaduženog za to područje. Jedna od značajki Vijeća EU-a, jeste da Vijećem svakih

šest mjeseci predsjedava druga država članica tako je formalno izjednačen položaj malih i velikih država članice Unije. Svaka članica dolazi na red kada se izredaju sve ostale, a takvo predsjedanje se naziva rotirajućim predsjedništvom. Ono se bavi planiranjem i zakazivanjem sjednica, sastavljanjem dnevnog reda i predsjedanjem sjednicama Vijeća. Svaka država članica u Bruxellesu ima i stalnu misiju tj. diplomatsko predstavništvo pri EU koje sastavlja delegaciju koja će predstavljati državu u tijelima EU-a. Svi šefovi delegacija država članica čine posebni Odbor stalnih predstavnika – COREPER. Osnovni zadatak COREPER-a jeste pripremanje sastanaka ministara u Vijeću, te on posreduje između ministara i radnih grupa stručnjaka. Radne grupe stručnjaka čine mrežu različitih stručnih skupina, čiji članovi dolaze iz zemalja članica i koji detaljno poznaju područje kojim se bave. Tu započinju svi razgovori o mogućim rješenjima, koja će se kasnije na COREPER-u i na sastancima Vijeća ministara pretvoriti u odgovarajuće odluke. Posebno tijelo vezano uz Predsjedništvo jeste Glavno tajništvo Vijeća, koje zapošljava visokopozicionirane službenike i čini administrativnu potporu i institucionalnu memoriju Vijeća EU-a. Ono pomaže Vijeću u izradi šestomjesečnog zakonodavnog plana rada, prikuplja materijale za sjednice ministara, pruža pravne savjete, informira ministre o važnim događajima u tijelima EU-a, vodi zapisnike na sjednicama itd.

2.3.2. Europsko vijeće

Europsko vijeće čine predsjednici država ili vlada svih država članica, predsjednik Europskog vijeća i predsjednik Europske Komisije, dok Visoki predstavnik Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku samo sudjeluje u radu bez prava glasa. Europsko Vijeće je po svom sastavu najreprezentativnije tijelo Europske unije. Ono se razvilo iz povremenih sastanaka na vrhu (summita) predsjednika država i vlada država članica EEZ-a 60-ih godina, kada se nastojalo riješiti pojedina pitanja vezana uz funkcioniranje Zajednica. Europsko vijeće sastaje se redovito barem dva puta godišnje. Ono nema zakonodavnu funkciju, ali može u izuzetnim uvjetima donijeti neki pravnoobvezujući akt i smatra se da ga je donijelo Vijeće EU-a u sastavu predsjednika država i vlada. Predsjednik Vijeća bira se na mandat od dvije i pol godine uz mogućnosti jednog reizbora. Osoba izabrana za predsjednika Europskog vijeća ne smije istodobno predstavljati u Vijeću državu iz koje dolazi, već nastupa u ime Unije u vanjskim odnosima i sigurnosnoj politici Unije. Predsjednik saziva i vodi sjednice Europskog vijeća, osigurava pripremu i kontinuitet rada Europskog vijeća, koheziju i konsenzus između članova, te podnosi izvješća Europskom parlamentu o rezultatima sastanka Europskog vijeća.

2.3.3. Europska komisija

Europska komisija je političko i izvršno-administrativno tijelo, zamišljeno da djeluje tako da je odlučivanje u njoj neovisno od volje država članica. Tu se osmišljavaju inicijative koje predstavljaju zajednički i opći interes svih članica Unije. Komisija izrađuje nacрте prijedloga novih zakona, koje predstavlja Europskom parlamentu i Vijeću. Ona provodi dnevne aktivnosti koje se tiču provedbe politika EU i trošenja fondova EU. Europska komisija također brine da svi poštuju ugovore i zakone EU, te može poduzeti mjere protiv prekršitelja i po potrebi ih predati Sudu europskih zajednica. Europska se komisija sastoji od povjerenika koji dolaze iz država članica, te svi zajedno djeluju kao jedinstveno tijelo. Političko vodstvo čini tim od 28 povjerenika, a na njegovu čelu je predsjednik Komisije koji odlučuje tko je odgovoran za određeno područje politike. Kandidata za predsjednika predlažu nacionalni čelnici u Europskom vijeću, uzimajući u obzir rezultate izbora za Europski parlament. Za izbor potrebna je podrška većine zastupnika u Europskom parlamentu. Predsjednik odabire moguće potpredsjednike i povjerenike na temelju prijedloga iz država članica EU-a, a prihvaća ih Europsko vijeće. Odluke u Komisiji se donose na temelju načela kolektivne odgovornosti, što znači da su svi povjerenici jednaki u postupku odlučivanja i snose jednaku odgovornost. Mandat Komisije i svakog njenog člana traje pet godina.

2.3.4. Europski parlament

Europski parlament je tijelo predstavničke demokracije u Europskoj uniji, što znači da su građani država članica izabrali svoje predstavnike na parlamentarnim izborima za Parlament EU-a. Razvilo se iz Zajednice skupštine osnovane u okviru EZUČ-a 1951. godine, a 1962. godine sama se preimenovala u Parlament. Glavna zadaća Parlamenta je da donosi europske zakone, te tu zadaću dijeli s Vijećem Europske unije, dok prijedlozi za nove zakone stižu iz Europske komisije. Članovi Europskog parlamenta se grupiraju u političke grupe, te tako primjerice pripadaju narodnjacima, socijalistima, zelenima ili nekog drugoj političkoj skupini na europskoj razini, a ne dijele se prema nacionalnoj pripadnosti. Redoviti posao zastupnika Europskog parlamenta odvija se u Bruxellesu, a dio plenarnih sjednica održava se i u Strasbourgu. Parlament radi na svim službenim jezicima EU-a. Broj zastupnika raspoređen je prema kvotama koju svaka država članica dobije na osnovi zajedničkog dogovora svih članica EU-a, a mandat zastupnika traje pet godina i obnovljiv je.

Europski parlament, Vijeće Europske unije i Europska komisija čine institucionalni trokut u stvaranju politika i zakona koji se provode širom EU.

2.3.5. Sud pravde Europske unije

Sud pravde Europske unije obuhvaća Sud pravde, Opći sud i specijalizirane sudove. Sjedište suda pravde EU-a smješteno je u Luxemburgu. Europski sud pravde najviše je sudsko tijelo unutar europske sudske instancije. Sastoji se od po jednog suca iz svake države članice i 8 neovisnih odvjetnika, koji pravno analiziraju predmete o složenim pravnim pitanjima, te o tome pismeno pripreme mišljenja koje podnose sudskom vijeću kao podlogu za odlučivanje u konkretnom sporu. Opći sud se sastoji od najmanje jednog suca iz svake države članice, te je nadležan odlučivati o žalbama protiv odluka koje su donijeli specijalizirani sudovi. Odluke se donose većinom glasova, a odluka glede utvrđenih činjenica je konačna. Specijalizirani sudovi moraju se osnivati uz Opći sud kao prvostupanjska instancija za odlučivanje u pojedinim specijaliziranim područjima. Do sada je osnovan i djeluje samo Službenički sud, kao specijalizirana vrsta suda za sporove iz službeničkih odnosa u institucijama i tijelima EU-a.

2.3.6. Ostala tijela Europske unije

Osim navedenih tijela postoje i pomoćna tijela od kojih su neka potpuno autonomnog karaktera, a neka samo konzultativnog karaktera.

Revizorski sud - je potpuno neovisno tijelo Unije, kojem je povjeren računovodstveni nadzor. Redovito ispituje zakonitosti i regularnost prihoda i rashoda svih institucija, tijela, ureda i agencija EU-a, ali i ekonomičnosti pri upravljanju sredstvima. Rezultat provjere je godišnje izvješće Revizorskog suda. Sastoji se od po jednog člana iz svake države članice.

Gospodarski i socijalni odbor – osnovan je kako bi se institucionalno jasno izrekli interesi određenih socijalnih skupina u procesu donošenja odluka na razini EU-a, primjerice obrtnika, poljoprivrednika, prijevoznika itd. Sastavljen je na tripartitnom načelu od jednakog broja radnika, poslodavaca i raznih drugih interesnih skupina.

Odbor regija – savjetodavno je tijelo osnovano kao odgovor na učestalije zahtjeve regionalnih vlasti u državama članicama, da im se omogući neposredan utjecaj na donošenje onih odluka u EU koji se dotiču lokalnih interesa. Sastoji se od predstavnika regionalnih i lokalnih vlasti s područja zemalja članica.

Europska investicijska banka, Europska banka za obnovu i razvoj te Europska središnja banka potpuno su samostalne institucije osnovane svaka za posebnu svrhu. Europska središnja banka institucija je Europske monetarne unije sa zadatkom da održava stabilnost europske valute i nadzire količinu novaca u opticaju. Europska investicijska banka osnovana je kako bi države članice EEZ-a mogle financirati razvoj zajedničkog tržišta. Europska banka za obnovu i razvoj nastala je kako bi pomogla tranzicijski proces i pripremu novih kandidata za punopravno članstvo u EU.

2.4. Pristupanje Hrvatske Europskoj uniji

Jedan od glavnih ciljeva vanjske politike Republike Hrvatske, bio je ulazak u punopravno članstvo Europske unije. Zahtjev za pristup EU Hrvatska je podnijela 21. Veljače 2005. godine, a službeni status kandidata za članstvo u EU dobila je 18. lipnja 2004. godine. Uvjet za početak pregovora bila je potpuna suradnja sa Haškim sudom za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije. Nakon što je glavna haška tužiteljica potvrdila potpunu suradnju Hrvatske sa Haškim sudom, pregovori su i službeno otvoreni 3. listopada 2005. godine. Pregovori o članstvu u EU bili su podijeljeni u nekoliko faza. Prva faza bila je analiza usklađenosti zakonodavstva zemlje kandidata sa europskim propisima tzv. screening, te je trajala godinu dana. Osnovna svrha jeste utvrditi postojeće razlike u svakom poglavlju pregovora između zakonodavstva države kandidatkinje i pravne stečevine EU. Nakon screeninga započeli su pregovori o pojedinim poglavljima (sadržajna faza pregovora), tijekom koje se pregovaralo pod kojim uvjetima će država kandidatkinja – Hrvatska, prihvatiti primjeniti i provesti pravnu stečevinu EU. Pravna stečevina podijeljena je u 35 tematskih poglavlja, koja su ujedno i poglavlja pregovora. Osim uobičajenih uvjeta koje je Hrvatska morala ispuniti, prepreke za ulazak su bili i tadašnji odnosi unutar same Unije, odnosno sa susjednom Slovenijom, koja je blokirala ulazak Hrvatske u EU zbog neriješenih bilateralnih pitanja. Prema mišljenju Europske komisije, Hrvatska se ocjenjivala kao demokracija sa stabilnim institucijama s garancijom vladavine prava, veći problemi uz poštivanje osnovnih

prava nisu postojali. Također ocjenjena je zemljom s djelotvornom tržišnom ekonomijom, koja je u stanju nositi se s pritiscima konkurencije i tržišnih snaga unutar Unije. Kao prigovor navedeno je da administrativni kapacitet nije ujednačen, te da je potrebno poboljšati provedbu zakonodavstva. Sukladno tome bilo je potrebno nastaviti usklađivanje zakonodavstva, a u isto vrijeme jačati administrativne i pravosudne strukture potrebne za učinkovitu primjenu i provedbu pravne stečevine Zajednice. Hrvatska je pregovore završila nakon gotovo šest godina 30. lipnja 2011. godine, nakon čega je 9. prosinca 2011. godine uslijedilo potpisivanje Ugovora o pristupanju. Nakon dugog puta, Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala dvadeset i osma članica Europske unije.

3. POLITIKA LJUDSKIH PRAVA U EUROPSKOJ UNIJI

Drugi svjetski rat ostavio je za sobom strašne posljedice. Prava i slobode gotovo svakog pojedinca bila su pogažena, te je postalo jasno kako je na svjetskoj razini potrebno zaštititi osnovna ljudska prava. Tako su Ujedinjeni narodi kao najveća međunarodna organizacija 1948. godine donijeli Opću deklaraciju o ljudskim pravima. Po prvi put na jednom mjestu bila su potvrđena temeljna prava i slobode svakog čovjeka. U deklaraciji su samo skupljena sva prava i slobode, ali im nije osigurana odgovarajuća pravna zaštita na međunarodnoj razini. Upravo ovaj nedostatak Deklaracije doveo je u Europi do stvaranja prve poslijeratne političke nevladine međunarodne organizacije – Vijeće Europe. Cilje je bio da se osigura zaštita ljudskih prava i sloboda, ali i da se uspostavi učinkovit međunarodni pravni sustav takve zaštite. Godine 1950. Vijeće Europe je donijelo Europsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i osnovalo Sud za ljudska prava. Danas Vijeće Europe okuplja sve europske države, mnogo širi krug država negoli Europska unija. Svaka država članica Vijeća Europe dužna je prihvatiti i ratificirati Europsku konvenciju o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, te je upravo najveći doprinos ove međunarodne organizacije u tome što inzistira da se u cijeloj Europi poštuju vrlo visoki standardi zaštite ljudskih prava i sloboda. Na sastanku Europskog vijeća u Kólnu i Tampereu 1999. godine, kada se raspravljalo o pedesetogodišnjici Opće deklaracije UN-a o ljudskim pravima, članice EU-a su odlučile sastaviti listu već priznatih ljudskih prava i sloboda, kojima pravni poredak Unije pruža zaštitu. Cilj je bio javno objaviti u jednom dokumentu opseg i razinu zaštite ljudskih prava i sloboda koje se štite na području Unije. Kao posljedica ove inicijative nastala je 2000. godine Povelja temeljnih prava Europske unije. U početku Povelja unije nije bila pravno obvezujući akt, već popis temeljnih prava kao smjernica u primjeni tih prava. Prigodom izrade europskog Ustava, došlo je do prvog pokušaja da se Povelji da pravno obvezujući karakter. Nakon što je Ustav propao, odlučeno je da se Povelju uvrsti u Lisabonski ugovor, ali zbog protivljenja nekih članica, nije ušla u sam tekst Lisabonskog ugovora, nego je posebnom izjavom na konferenciji u Lisabonu dobila pravno obvezujući karakter. Tako je Povelja postala službeni izvor prava EU za države članice. Iako se sadržaji prava u Povelji i Konvenciji u mnogo čemu preklapaju, neka su prava šire priznata u Povelji, kao i obrnuto.

Ugovor o EU zahtjeva da države članice poštuju temeljna ljudska prava, ali i da njihovo poštivanje predstavlja jedno od uvjeta u njezinoj politici ekonomske suradnje s državama nečlanicama te njezine zajedničke vanjske i sigurnosne politike.

Kada se govori o temeljnim pravima, najčešće se misli na subjektivna prava pojedinca. Ona predstavljaju osnovni izraz odnosa čovjek – država, te štite prostor slobode pojedinca od prekomjernih uplitanja u njegov prostor slobode. Sve države članice u svojim ustavima jamče zaštitu temeljnih prava. Zaštita temeljnih ljudskih prava predstavlja jednu od najvažnijih tema te dugogodišnju brigu raznih tijela i institucija.

3.1. Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama

Najveće postignuće Vijeća Europe je donošenje Europske konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, potpisane u Rimu 1950. godine, ali na snagu je stupila tek 1953. godine. Konvencijom su određena temeljna, neotuđiva prava i slobode svakog pojedinca i ona predstavljaju međunarodni ugovor izuzetne važnosti. Konvencija je tijekom godina proširivana novima pravima i slobodama u obliku protokola.

Europska konvencija pokriva četiri glavna područja zaštite, iako se stalno dopunjuje:

- Učinkovit nadzor i zaštita temeljnih ljudskih prava
- Prepoznavanje novih prijetnji ljudskim pravima
- Razvoj javne svijesti o važnosti ljudskih prava
- Obrazovanje o ljudskim pravima i poticanje profesionalnog usavršavanja

Osnovni tekst u samoj Konvenciji iz 1950. godine, sadrži temeljna građanska prava i političke slobode svakog čovjeka, te se ta prava nazivaju klasičnim pravima prve generacije, to su:

- Pravo na život
- Zabrana mučenja
- Zabrana ropstva i prisilnog rada
- Pravo na slobodu i sigurnost
- Pravo na pošteno suđenje
- Nema kazne bez zakona
- Pravo na poštivanje privatnog i obiteljskog života

- Sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovjedi
- Sloboda izražavanja
- Sloboda okupljanja i udruživanja
- Pravo na brak
- Pravo na djelotvoran pravni lijek
- Zabrana diskriminacije
- Zabrana zloupotrebe prava

Protokolima su postpuno dodavana prava čovjeka. Godine 1952. dodani su pravo na zaštitu vlasništva, pravo na obrazovanje i pravo na slobodne izbore; 1963. godine zabrana dužničkog zatvora, sloboda kretanja i zabrana protjerivanja vlastitih državljana; 1983. godine ukidanje smrtne kazne; 1984. godine pravo na žalbu u kaznenim predmetima, pravo na naknadu štete zbog pogrešne presude, pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen u istoj stvari i jednakost među supružnicima; 2000. godine opća zabrana diskriminacije i 2002. godine potpuna zabrana smrtne kazne.

Pravna pravila Konvencije stvaraju obveze za države kao stranke Konvencije na temelju nacionalnih prava tih država, te na temelju same Konvencije, a obveze za institucije EU temeljem odluka Europskog suda. Pravni mehanizam za zaštitu ljudskih prava unutar Konvencije, su bili Komisija i Europski sud za ljudska prava. O tužbi pojedinca radi povrede nekog od ljudskih prava odlučivala je Europska komisija za ljudska prava, a ukoliko predmet nije mogla riješiti, on bi se upućivao Europskom sudu za ljudska prava. Ova dva tijela zasjedala su povremeno, radi razmatranja pristiglih slučajeva. Godine 1998. počinje djelovati stalni Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu. Sve zemlje koje su ratificirale Konvenciju dužne su provesti odluke Europskog suda.

3.2. Povelja o temeljnim pravima Europske unije

Zadatak da Unija aktivno štiti i promiče ljudska prava i slobode, države članice su prvi puta unijele u Ugovor o EU iz Maastrichta 1992. godine. Nakon mijenjanja Ugovora 1997. godine, napokon je izričito predviđeno, da se Unija temelji na načelima slobode, demokracije,

ljudskih prava, temeljnih sloboda i vladavine prava. Na sastanku Europskog vijeća u Kólnu 1999. godine, osnovano je posebno tijelo – Konvencija, sastavljeno od predstavnika država članica, Europske komisije, Europskog parlamenta i nacionalnih parlamenata, s mandatom da sastavi listu temeljnih prava i sloboda koje se štite pravnim poretom Unije. Godine 2000. usvojena je Povelja o temeljnim pravima EU-a. Osnovna svrha i cilj povelje bili su izraditi katalog već postojećih temeljnih prava i sloboda, kako bi se građanima Unije istaknula njihova vidljivost i jasnoća te da bi se potakla učinkovitija zaštita u svakom konkretnom slučaju.

3.3. Sadržaj Povelje o temeljnim pravima u EU

Sadržajno gledano, Povelja o temeljnim pravima Europske unije, sastoji se od sedam zasebnih glava. Na početku se nalazi preambula u kojoj su navedeni razlozi od strane država članica, zašto se donosi takav pravni akt, kao i ciljevi koji se žele postići donošenjem. Povelja jamči neka klasična politička i građanska prava i slobode (prava prve generacije), zatim prava druge generacije ili socijalno-ekonomska prava i prava treće generacije. U sedam glava Povelje obrađeno je jedno od područja temeljnih prava kao što su:

- Dostojanstvo
- Slobode
- Jednakost
- Solidarnost
- Prava građana
- Pravda

3.3.1. Dostojanstvo

Ljudsko dostojanstvo temeljno je vrijednosno i moralno ishodište na kojem počiva Europska unija. U preambuli stoji da je čovjek odnosno pojedinac centar svojih djelatnosti, te je oko njega kao europskog državljanina stvoreno zaštićeno područje slobode, sigurnosti i pravednosti. Prava ove glave su temelj kataloga ljudskih prava. Samo u iznimnim slučajevima ova prava se mogu ograničiti. Prva glava sastoji se od pet članaka, od čega je 1. članak ljudsko dostojanstvo. Ono je nepovredivo i mora se poštovati i štiti. 1. članak je i temeljno

načelo koje je apsolutno i temelj za tumačenje svih ostalih prava. Članak 2. jeste pravo na život. Iako nitko ne smije biti osuđen na smrtnu kaznu ili pogubljen, postoje iznimne situacije u kojima je lišenje života opravdana posljedica (primjerice pri uporabi sile koja je nužno potrebna pri obrani osobe od protupravnog nasilja). 3. članak jeste pravo na osobni integritet tj. poštivanje fizičkog i psihičkog integriteta. Zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja jeste članak 4., ovaj članak identičan je članku 3. Europske konvencije. Prilikom njegova sastavljanja imalo se u vidu strahote koncentracijskih logora u Drugom svjetskom ratu. Međutim, njegovo značenje je prošireno i mora se sagledati u kontekstu vremena u kojem živimo. Poput prava na život i ova zabrana je apsolutna. Članak 5. donosi zabranu ropstva i prisilnog rada. Ropstvo je apsolutno zabranjeno i niti jedna okolnost ga ne može opravdati. Zabrana trgovanja ljudskim bićima također je dio članka 5.

3.3.2. Slobode

Prava sadržana u ovoj glavi jesu osobna prava, dio političkih prava, dio kulturnih prava, socijalna prava i gospodarska prava. Zadiranje u sva prava i slobode te njihovo ograničavanje opravdano je isključivo prema zakonu. Članak 6. druge glave, donosi pravo na slobodu i sigurnost. Dok Povelja ne navodi izričita određenja i ograničenja slobode, Europska konvencija je vrlo opširna u reguliranju ovog prava. Članak 7. navodi poštivanje privatnog i obiteljskog života. U članku 8. stoji zaštita osobnih podataka. Ovo pravo nije izvorno sadržano u tekstu Konvencije, ali je artikulirano u praksi Europskog suda. Članak 9. donosi pravo na brak i osnivanje obitelji. U Povelji se više ne spominju „muškarac i žena određene dobi za sklapanje braka“, kao subjekte prava na brak. Izostavljanje takvog ograničenja prije svega je rezultat razvoja prava na jednakost, prava osoba manjinske seksualne orijentacije i prava osoba koja promjene spol. Članak 10. navodi slobodu mogućnosti promjene vjeroispovijedi. Mišljenje i savjest pripadaju unutarnjoj sferi pojedinca, te je njihovo javno iskazivanje zaštićeno pravom. Sloboda izražavanja i informiranja sadržaj je članka 11., ovo pravo obuhvaća slobodu mišljenja, te primanja i širenja informacija i ideja kao i slobodu i pluralizam medija. Europski sud za ljudska prava često je ispitivao slučajeve vezane za slobodu izražavanja u izdavaštvu, medijima, političkim govorima, umjetničkom izražavanju i dr. Članak 12. navodi slobodu okupljanja i udruživanja. Ova prava posebice su važna radi ostvarivanja političkih, sindikalnih i građanskih ciljeva, što uključuje i pravo na osnivanje sindikata. Vlasti moraju omogućiti mirne prosvjede te zaštititi prosvjednike od pristalica

suprotnog mišljenja. Europski sud za ljudska prava odredio je slobodu udruživanja kao opću sposobnost građana da se bez uplitanja države udružuju u udruge radi ostvarenja različitih ciljeva. Sloboda umjetnosti i znanosti, sadržaj je članka 13. Ove slobode izvode se iz slobode mišljenja te slobode izražavanja istog. Umjetničko stvaralaštvo i znanstveno istraživanje je slobodno. Članak 14. jeste pravo na obrazovanje. To podrazumijeva pravo na pristup profesionalnom usavršavanju i daljnjem obrazovanju, mogućnost besplatnog obveznog školovanja te pravo na osnivanje obrazovnih ustanova. Sloboda izbora zanimanja i pravo na zaposlenje jesu članak 15., svatko ima pravo na zaposlenje te to zaposlenje može obavljati slobodno. Unutar Unije svaki građanin može tražiti zaposlenje, raditi, osnivati trgovačka društva i pružati usluge. Državljeni trećih država koji rade na području Unije, imaju jednaka prava kao i njezini građani. Članak 16. donosi slobodu poduzetništva. Priznaje se sukladno pravu Zajednice te nacionalnim zakonodavstvima i praksi. Europski sud štiti slobodu gospodarskog i poduzetničkog djelovanja. Pravo na vlasništvo jest članak 17. Svakom pojedincu je zajamčeno pravo vlasništva kao i pravo uporabe, raspolaganja i nasljeđivanja zakonito stečene imovine. Ovaj članak također štiti i intelektualno vlasništvo. Članak 18. navodi pravo azila, koje se jamči s dužnim poštovanjem prema pravilima Ženevske konvencije od 28. srpnja 1951. godine i protokola od 31. siječnja 1967. godine u odnosu na status izbjeglica te prema osnivačkim ugovorima Europske zajednice. Zadnji članak druge glave jeste članak 19. koji jamči zaštitu u slučaju protjerivanja, izгона ili izručenja. Time se zabranjuje kolektivni izgon kao i protjerivanje i izručenje drugoj državi, ukoliko postoji opasnost od kršenja temeljnih ljudskih prava.

3.3.3. Jednakost

Kada govorimo o načelu jednakosti, prvenstveno se misli na jednakost i ravnopravnost između muškaraca i žena. To ne znači apsolutno jednako postupanje već sprječavanje samovoljnog nejednakog postupanja s različitim skupinama. Treća glava Povelje o temeljnim ljudskim pravima sadrži sedam članaka o jednakosti. Članak 20. jeste jednakost pred zakonom. Pred zakonom svi su jednaki, te je to temelj i osnovna karakteristika demokracije i vladavine prava. Zakoni se primjenjuju jednako na sve državljane zemalja članica, kao i na one koji to nisu. Zabranu diskriminacije 21. je članak, te se zabranjuje po bilo kojoj osnovi. Povelja zabranjuje svaki oblik diskriminacije na temelju osobnih razlikovanja. Članak 21. donosi kulturnu, vjersku i jezičnu raznolikost. Unija poštuje sve navedene raznolikosti.

Ravnopravnost između muškaraca i žena je 23. članak Povelje. On kazuje da su muškarci i žene ravnoprani na svim područjima uključujući zapošljavanje, rad i plaću. Postizanje pune ravnopravnosti između spolova jedno je od glavnih ciljeva današnjice. Važan članak je 24., koji donosi prava djeteta. Prava djeteta u neposrednoj su vezi s pravima odraslih članova u njegovoj obitelji te ona čine odnos unutar obitelji. Djeca imaju pravo na zaštitu i njegu, slobodu izražavanja kao i na redovito održavanje odnosa i kontakata s oba roditelja, osim kada je to suprotno interesima djeteta. Ukoliko postoji potreba, društvo se upliće i kontrolira ta prava radi dobrobiti djeteta. Članak 25. jesu prava starijih osoba. Unija priznaje i poštuje prava starijih na dostojanstven i samostalan život, kao i njihovo sudjelovanje u društvenom i kulturnom životu, što podrazumijeva i sudjelovanje u političkom životu. Integracija osoba sa smetnjama, jeste tema članka 26., Unija priznaje i poštuje prava osoba sa smetnjama na uživanje koristi od mjera kojima se omogućava njihova samostalnost, integracija u društvo i rad, te sudjelovanje u životu zajednice.

3.3.4. Solidarnost

Najstariji oblik solidarnosti jeste obiteljska solidarnost, jer se zasniva na solidarnosti unutar članova obitelji, primjerice brak ili odnos roditelja i djece. Osoba kao pojedinac uključena je u društvenu sredinu, pa solidarnost dolazi posebno do izražaja. Glava četiri sadrži dvanaest članaka, te sadrži potrebe i standarde solidarnosti. Sve grane socijalnog osiguranja kao zajedničko uporište imaju načelo solidarnosti. Članak 27. ističe pravo radnika na informiranje i savjetovanje unutar poduzeća, dok članak 28. donosi pravo na kolektivno pregovaranje i akciju. To znači da radnici odnosno njihove organizacije imaju pravo pregovarati i sklapati kolektivne ugovore na primjerenim razinama, a u slučaju sukoba interesa i poduzeti određenu akciju, uključujući i štrajk, u obrani svojih interesa. Člankom 29., svatko ima pravo na pristup službi za posredovanje, koja pomaže u primjeni prava na rad. Članak 30. pruža zaštitu u slučaju neopravdanog otkaza, dok članak 31. jamči svakom radniku pravedne i primjerene uvjete rada, što podrazumijeva ograničeno radno vrijeme i pravo na odmor. Zabrana rada djece i zaštita mladeži tema je članka 32., najniža dob za zapošljavanje ne smije biti niža od dobi završavanja školovanja, a mladež u radnom odnosu treba imati uvjete rada primjerene svojoj dobi. Obitelj i profesionalan životu tema je članka 33. Obitelj uživa pravnu, gospodarsku i socijalnu zaštitu. Ovim člankom posebno su zaštićene majke od otkaza vezano za majčinstvo. Članak 34. govori o socijalnoj sigurnosti i pomoći, u skladu sa

zakonom Unije. Pomoć i zaštita pružaju se u slučaju majčinstva, starosti, ozljede na radu, nezaposlenosti i radi suzbijanja siromaštva. Zdravstvena zaštita spominje se u članku 35. Njime svaka osoba ima pravo na preventivnu zdravstvenu zaštitu i liječenje, pod uvjetima koje donosi nacionalni zakon. Članak 36. govori od pristupu službama općeg gospodarskog interesa, a članak 37. o zaštiti okoliša te poboljšanju i očuvanju istog. Člankom 38. Unija osigurava zaštitu potrošača, te sudjeluje u promicanju interesa potrošača.

3.3.5. Prava državljana Unije

Državljanstvo Europske unije ne zamjenjuje nacionalno državljanstvo, već ga dopunjuje. Ono se stječe posrednim putem, stjecanjem državljanstva jedne od država članica EU. Državljanstvo Europske unije ustanovljeno je Ugovorom o Europskoj uniji u Maastrichtu. Europsko državljanstvo sadrži prava koja nositeljima služe prvenstveno prilikom izbjivanja iz države njihova nacionalnog državljanstva. Državljanin bilo koje članice EU imaju četiri osnovna prava: slobodu kretanja i boravka na području svih država članica, pravo glasa i kandidiranja na lokalnim izborima, te onima za zastupnike u Europskom parlamentu, pravo na konzularnu i diplomatsku zaštitu i pravo pritužbe. Prava građana sadržana su u osam članaka. Članak 39. daje pravo svakom državljaninu Unije pravo glasa i pravo kandidiranja za izbor zastupnika u Europskom parlamentu, dok članak 40. daje to isto pravo na lokalnim izborima. Pravo na dobru upravu iz članka 41., podrazumijeva pravično i nepristrano postupanje u svakom predmetu građana Unije, kao i pravo da osoba bude saslušana te da ima pristup svojim dosjeima. Svaka osoba ima pravo i na naknadu štete ukoliko je ona prouzročena od strane Zajednice. Članak 42. pruža svakom državljaninu Unije uvid u dokumente Europskog parlamenta, Vijeća i Komisije, čime se jamči transparentnost rada Unije. Sukladno članku 43., svaki državljanin Unije ima pravo obratiti se pučkom pravobranitelju Unije, u slučaju nepravilnog postupanja institucija i tijela Zajednice, dok članak 44. omogućuje državljaninu pravo pritužbe Europskom parlamentu. Članak 45. svakom državljanu Unije pruža pravo na slobodno kretanje i boravak na području država članica. Ovo pravo odnosi se i na državljane trećih zemalja, ako zakonito borave na području Unije. Države mogu zakonito ograničiti slobodu kretanja u slučaju kada to zahtijevaju interesi državne politike, sigurnosti ili javnog zdravlja. Članak 46. daje državljanima Unije pravo na zaštitu diplomatskog ili konzularnog predstavništva bilo koje druge države članice, ukoliko na području treće države nema predstavništva države čiji je državljanin član.

3.3.6. Pravičan postupak

Glava četiri Povelje o temeljnim ljudskim pravima Europske unije, sadrži četiri članka o postupovnim garancijama. Članak 47. jamči pravo na djelotvoran pravni lijek i pošteno suđenje, kao i na pomoć ukoliko osoba nema dovoljno sredstava za plaćanje, da bi se učinkovito osigurali interesi pravičnosti. Svatko ima pravo da ga se brani i zastupa, te u razumnom roku ispita njegov slučaj. Članak 48. svakom optuženom daje pretpostavku nevinosti dok se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom. Ovaj članak jamči poštivanje prava na obranu svakog optuženika za kazneno djelo. Načelo zakonitosti i razmjernosti kaznenog djela i kazne u članku 49., počinitelju nekog kaznenog djela daje pravo da ne bude proglašen krivim za to kazneno djelo ukoliko u trenutku počinjenja, po unutarnjem ili međunarodnom pravu ono nije bilo predviđeno kao kazneno djelo. Kazna za počinjeno djelo ne može biti teža od one koja je bila primjenjivana u trenutku počinjenja kaznenog djela. Članak 50. državljaninu Unije daje pravo da ne bude dva puta suđen ili kažnjen u kaznenom postupku za isto kazneno djelo.

3.3.7. Opće odredbe

U sedmoj glavi sadržane su opće odredbe koje služe za tumačenje i primjenu Povelje. Njima se određuje polje i opseg primjene odredaba Povelje te njihov učinak na već postojeći stupanj zaštite ljudskih prava unutar zemalja EU. Povelja zabranjuje bilo kakvo tumačenje koje dovodi do zlouporabe odredaba o pravima sadržanim u Povelji. Sve institucije, tijela i agencije EU, obvezuju se ovim odredbama Povelje, ali se njome ne proširuju ovlasti i nadležnost Unije, već se Unija prilikom primjene Povelje mora voditi načelom supsidijarnosti (načelo prema kojem odlučivanje o zajedničkim pitanjima mora biti preneseno na najniži mogući stupanj društvene organizacije, dok središnja vlast ima samo ulogu nadopune političkog odlučivanja na mjesnoj razini). Povelja obvezuje i sva središnja i lokalna tijela država članica, kad primjenjuju pravo Unije. Povelja jamči da se nijedno ljudsko pravo sadržavno u njoj ne smije protumačiti tako da bi se umanjio ili nepovoljno utjecalo na već postignutu razinu zaštite takvog prava u pravu Unije, drugim međunarodnim ugovorima ili ustavima država članica. Odredbe Povelje ne odnose se uvijek na sve osobe na području Unije, neke odredbe vrijede samo za osobe koje imaju građanstvo Unije, dok druge vrijede samo za pripadnike određene skupine primjerice djecu ili starije osobe.

3.4. Odnos povelje i konvencije

Još od 1993. godine Europska unija i Vijeće Europe razvijaju suradnju na području poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, zaštite demokracije te vladavine prava, kroz izradu zajedničkih programa suradnje i u zajedničkim akcijama u raznim zemljama tranzicije. Međutim, suradnja na polju primjene Konvencije znatno je slabija. Vijeće Europe do sada je pružalo širu i sveobuhvatniju zaštitu ljudskih prava od EU-a. Europska unija tek je u Lisabonskom ugovoru izričito istaknula kako su temeljna prava zajamčena Europskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja proizlaze iz ustavnih tradicija zajedničkih država članica, čine opća pravna načela Unije. Europska unija kao međunarodna institucija pristupila je Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda u cilju usklađivanja dva pravna sustava međunarodne zaštite ljudskih prava i sloboda, čime se teži smanjiti područje njihove nepodudarnosti u zaštiti temeljnih ljudskih prava i sloboda između Unije i Vijeća Europe. Iako neka prava koje sadrži Povelja, opsegom i sadržajem odgovaraju pravima iz Konvencije tj. podudaraju se, Unija je istaknula kako ima pravo pružiti i širu zaštitu tih istih prava. Povelja sadrži i neka prava koja su po opsegu i sadržaju uža od prava u Konvenciji jer djeluju samo na području EU-a, odnosno odnose se samo na osobe s europskim građanstvom, a neka su šira od istih prava zajamčenih Konvencijom. Europska unija je katalogizirala u Povelji temeljna ljudska prava kao i neka koja do tada nisu bila zaštićena nekom od osnivačkih ugovora Unije. Unija u osnivačkim ugovorima jamči građanima država članica i neka prava i slobode, koja nisu uključena u tekst Povelje, ali se mogu izvesti iz prava sadržanih u Povelji.

4. ZAKLJUČAK

Europska unija, kao jedinstvena zajednica država u svijetu, osnovana s ciljem ujedinjenja i stvaranja zajedničkog tržišta, tijekom svoje povijesti uspješno je svladala brojne izazove pred kojima se našla. Proces europske integracije razvijao se postupno, od male ali moćne zajednice šest država do današnje EU koja broji 28 država članica. Europa kao kontinent s puno različitih tradicija i jezika ima i zajedničke vrijednosti poput demokracije, slobode i socijalne pravde. Prilikom osnivanja Europske unije, vodilo se računa o očuvanju tih vrijednosti ali se i promoviralo zajedništvo uz očuvanje raznolikosti. Oni koji su upravljali procesom integracije, uvijek su ga vodili ka europskom zajedništvu, imajući sluha za prilagodbu ukoliko bi se javila potreba, radi različitih težnji država. Tako je svim državama članicama omogućeno da uživaju u onom različitom i specifičnom vezano uz njihovu državu, ali i onome što im je zajedničko kao Europljanima.

Značajno područje politike nakon Drugog svjetskog rata bila su ljudska prava tj. njihova zaštita i očuvanje, jer su mnoga temeljna prava bila pogažena u ratu. Stoga su na polju zaštite ljudskih prava u Europi, donesena dva važna dokumenta: Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, koja je imala veliki značaj za poslijeratni razvoj njihove zaštite, te kasnije Povelja o temeljnim pravima Europske unije. Sva prava i slobode sadržana u Povelji, postojala su u pravu Unije i prije donošenja Povelje, te su se primjenjivala kao pravna načela, koja Europski sud pravde izvodi iz ustavnih načela država članica, ukoliko nisu bila izričito predviđena u nekom od osnivačkih ugovora. Europski sud pravde donedavno je pružao pravnu zaštitu uglavnom klasičnim političkim i ekonomskim ljudskim pravima i slobodama, te je jedan od najvažnijih doprinosa Povelje u tome što utvrđuje listu socijalnih i tercijarnih prava, kao temeljnih prava Unije. Sadržaj zaštite prava u ta dva dokumenta u mnogočemu su se preklapala. Iako su države članice primjenjivale prava i slobode iz Konvencije, tek su donošenjem Povelje ta prava dobila pravno obvezujući karakter. Povelja je tako otvorila novu stranicu u razvoju prava EU-a, a sve države članice i one koje to tek trebaju postati dužne su poštovati i primjenjivati Povelju. Gledajući na ljudska prava kao univerzalna i nedjeljiva, u skladu s tim Europska unija aktivno promiče i štiti sva temeljna ljudska prava unutar svojih granica ali i u odnosima s trećim zemljama. S obzirom da prava Unije imaju nadmoć nad nacionalnim pravima država, Povelja omogućuje kvalitetniju i veću zaštitu pojedinačnih prava svima u Uniji. Za kraj valja napomenuti, kako se Unija stalno

razvija i mijenja, te se danas nalazi na velikoj prekretnici, jedno će ostati jednako i zacrtano, a to su temeljna prava i jednake mogućnosti za sve njezine članice zajamčene Poveljom.

5. LITERATURA:

1. Mintas-Hodak, LJ. (2010), *Europska unija*, Zagreb: Mate.
2. Kesner-Škreb, M. (2007), *Institucije Europske unije, Financijska teorija i praksa*, sv.31, br.1.
3. Bodiroga-Vukobrat, N.; Barić, S. (2002), *Povelja temeljnih ljudskih prava Europske unije s komentarom*, Zagreb.
4. Lapaš, D. (2008), *Pravo međunarodnih organizacija*, Zagreb: Narodne novine.
5. Rudolf, D. (2009), *Lisabonski ugovor Europske unije*, Adrias, sv.16.
6. Rodin, S.; Čapeta, T.; Goldner Lang, I. (2009), *Reforma Europske unije – Lisabonski ugovor*, Zagreb: Narodne novine.
7. Kuća ljudskih prava (2012), *O Europskoj uniji kroz ljudska prava, kvalitetu demokracije i vladavinu prava*, Zagreb: Kerschoffset.
8. www.europa.eu